

**Asia** Televisio-ohjelman otteiden käyttäminen tuotteen mainostamisessa

**Hakija** Helsingin kihlakunnan poliisilaitos

**Annettu** 19.4.2005

### **LAUSUNTOPYYNTÖ**

Rikoskomisario C Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen rikososaston talous- ja omaisuusrikosyksiköstä (jäljempänä hakija) on 03.01.2005 saapuneella kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa tekijänoikeuskysymyksistä, jotka koskevat televisio-ohjelman otteiden käyttämistä tuotteen mainostamisessa. Hakija kysyy, täyttääkö rikosilmoituksessa selostettu teko rikoslain 49 luvun 1 §:n tai tekijänoikeuslain 56 a §:ssä rangaistavaksi säädetyn teon tunnusmerkit.

Rikosilmoituksen poliisille ovat asiassa tehneet A ja B. Ilmoituksen mukaan Ruutunelonen Oy on ilman televisiosarjan "Kumman kaa" käsikirjoittajien ja esittäjien lupaa muuttanut sarjan ennakkomainoksen Gossard-tavaramerkin mainokseksi.

Ilmoituksen mukaan A ja B ovat laatineet Kumman kaa -nimisen televisiosarjan käsikirjoituksen ja toimineet sarjan pääosien esittäjinä. Koko idea sarjasta on heidän kehittämänsä. Heillä on tekijöinä eli käsikirjoittajina ja toisaalta myös esittävinä taiteilijoina tekijänoikeuslain mukaiset oikeudet teoksiin eli Kumman kaa -televisiosarjan osiin ja niiden kokonaisuuteen.

Ruutunelonen Oy on A:n ja B:n käsityksen mukaan loukannut heidän tekijänoikeuslain mukaisia taloudellisia ja moraalisia oikeuksiaan. Ruutunelonen Oy on ilman A:n ja B:n lupaa muuttanut sarjan ennakkomainoksen Gossard-tavaramerkin mainokseksi. Ruutunelonen Oy on ottanut pätkiä televisiosarjasta ja laittanut samaan kuvaan luvatta Gossard-tavaramerkin. Mainosta esitetään ohjelmien välissä, kuten muitakin eri tuotteiden mainoksia.

Rikosilmoituksen mukaan Gossard ei ole sponsoroinut televisiosarjaa tai rahoittanut sen tekemistä. Ruutunelonen Oy on myynyt mainosaikaa ja mainostilaa Gossard-tavaramerkille Kumman kaa - televisiosarjan ennakkomainosten päällä.

Rikosilmoituksen mukaan näitä tekijänoikeuslain vastaisia mainoksia on esitetty Nelonen-nimisellä televisiokanavalla elokuusta 2004 lähtien, vaikka A ja B ovat suullisesti elokuussa 2004 ja kirjallisesti lokakuussa 2004 kieltäneet mainosten esittämisen.

Rikosilmoituksen mukaan on liitetty kuvaruudusta otettu printti, jossa näkyy, miten ruutuun on laitettu Gossard-tavaramerkki. Televisioruudussa kuuluu samanaikaisesti A:n ja B:n kirjoittama ja esittämä dialogi.

Rikosilmoituksessa todetaan, että tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan tekijänoikeus tuottaa yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna.

A ja B eivät ole luovuttaneet käsikirjoittajina eivätkä esittävinä taiteilijoina kenellekään oikeutta määrätä teoksen muuttamisesta. He eivät ole antaneet kenellekään lupaa siihen, että sarjaa tai sen osia voitaisiin käyttää minkään muun kuin itse sarjan markkinointiin.

A ja B ovat sekä käsikirjoittajina että esittävinä taiteilijoina luovuttaneet tuottajalle, Production House Oy Finlandille, oikeuden ainoastaan sarjan levittämiseen. Heidän käsityksensä mukaan tuottaja, Production House Oy Finland, ei ole myöskään luovuttanut Ruutunelonen Oy:lle tai millekään muulle taholle oikeutta käyttää teosta Gossard- tai muun tavaramerkin mainontaan.

Näyttelijät ovat leimautuneet Gossard-tavaramerkin eli alusvaatteiden mainostajiksi, mikä vaikuttaa siihen, miten he voivat sopia esimerkiksi muiden tuotteiden mainostamisesta. Tekijänoikeuslain mukaisten taloudellisten oikeuksien loukkaamista arvioitaessa on huomioitava myös se, että taiteilijoiden tekemä mainostyö on aina kalliimpaa kuin taiteellinen työ. Tässä tapauksessa Ruutunelonen Oy on hyötynyt merkittävästi taloudellisesti: se on ostanut taiteellisen työn hinnalla televisiosarjan ja myynyt sitä luvatta mainosajan korkeammilla hinnoilla mainostamistarkoitukseen.

Moraalisten oikeuksien osalta asiassa todetaan, että se, että televisiosarjasta on tehty luvatta alusvaatemerkin mainos loukkaa A:n ja B:n tekijänoikeudellista respektioikeutta eli moraalisia oikeuksia.

Kumman kaa -sarjan käsikirjoituksen kantavana voimana, "punaisena lankana", on esittää sarjan naiset toimijoina eikä missään tapauksessa esineellistä heitä. A ja B eivät olisi missään tapauksessa suostuneet minkään alusvaatemerkin mainostajiksi Kumman kaa -sarjan käsikirjoituksellaan tai Kumman kaa -sarjan esiintyjinä, koska se mitätöi heidän käsikirjoituksensa ja roolinsa täysin.

Rikosilmoituksen mukaan alusvaatteiden mainoksessa esiintymisen tulee ehdottomasti olla naistaiteilijan itsensä päätettävissä, koska alusvaatteiden mainostaminen herättää aina vahvoja mielikuvia ja on erittäin leimaavaa. A:han ja B:hen on esimerkiksi otettu yhteyttä tavaratalosta ja pyydetty esittelemään Gossard-alusvaatteita, "koska he jo nyt mainostavat kyseistä merkkiä".

Rikosilmoituksen liitteenä on printti ja DVD-levy, johon on tallennettu rikosilmoituksessa tarkoitettuja mainoksia. Tallennetut mainokset ovat esimerkkejä. A:n ja B:n käsityksen mukaan koko syksyn 2004 ajan on joka viikko esitetty uudenlaista mainosta, johon jokaiseen on luvatta laitettu Gossard-tavaramerkin mainos.

Hakija on täydentänyt lausuntopyyntöään vielä 09.03.2005 saapuneella kirjeellään.

## **VASTINE**

Tekijänoikeusneuvosto on varannut asian vastapuolelle eli Ruutunelonen Oy:lle mahdollisuuden vastineen antamiseen asiassa, sillä Ruutunelonen Oy:n näkemys ei ole käynyt ilmi tekijänoikeusneuvostolle toimitetusta aineistosta. Ruutunelonen Oy:n vastine on saapunut 28.01.2005. Vastineessa todetaan seuraavaa.

## **Väitetyistä tekijänoikeuden loukkauksista**

Vastineen mukaan "Kumman kaa" -ohjelmasta, sen toteuttamisesta ja ohjelmaan liittyvistä hyödyntämisoikeuksista, kuten esittämis-, levittämis-, muuntelu- ja edelleenluovutus-oikeuksista, on sovittu asianomaisten välisissä sopimuksissa. Taloudellisten oikeuksien loukkauksen osalta juridisesti kyse on sopimuksen tulkinnasta eli siitä, mahdollistaako sovittu tekijänoikeudellinen käyttöluupa (lisenssi) toisaalta sponsoroidun ohjelman tekemisen ja taas toisaalta tehdyn ohjelman ennakkoesittelyn.

Vastineenantaja katsoo, ettei kysymys sopimusten mukaisten lisenssien laajuudesta ja siten väitetyistä taloudellisten oikeuksien loukkaamisesta kuulu tekijänoikeusneuvoston lausuntotoimivaltaan. Osapuolten sopimuksia ei ole aihetta käsitellä tarkemmin tässä yhteydessä. Sinänsä Ruutunelonen Oy:n kanta on, että yhtiö on saanut lisenssisopimusten nojalla toteuttaa "Kumman kaa" -ohjelman sponsoroidut ennakkoesittelyt.

Sopimusoikeudellisten lisenssien laajuudesta riippumatta arvioitavaksi tulee, onko Ruutunelonen toteuttanut sen käsityksen mukaan sinänsä sallitut sponsoroidut ohjelman ennakkoesittelyt siten, että se on loukannut A:n ja B:n moraalisia oikeuksia ja syyllistynyt mahdollisesti kriminalisoituun tekoon.

## Vastineenantajan näkemys moraalisisista oikeuksista

Tekijänoikeuslain 3 §:n 2 momentissa säädetään respektioikeudesta (droit au respect). Lainkohdan mukaan ”teosta älköön muutettako tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tahi omaleimaisuutta loukkaavalla tavalla, älköönkö sitä myöskään saatettako yleisön saataviin tekijää sanotuun tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.”

Se, loukkaako tietty muuttaminen tai esittäminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omaleimaisuutta eli tekijänkunniaa, ratkaistaan lähtökohtaisesti objektiivista mittapuuta käyttäen. Sen lisäksi tekijän subjektiiviselle käsitykselle on annettava merkitystä.

Rikosilmoitus perustuu moraalisten oikeuksien loukkaamisväitteen osalta keskeisesti siihen, että ”Kumman kaa” -ohjelman ennakkoesittelyt ovat tuotemainoksia. Väite puolestaan perustuu siihen, että Gossard -tuotemerkki näkyy ohjelman ennakkoesittelyssä, esittelyklipin ”päällä”. Rikosilmoituksessa väitetään, että Gossard ei ole sponsoroinut televisiosarjaa tai rahoittanut sen tekemistä. Väitettä ei ole kuitenkaan perusteltu tarkemmin.

”Kumman kaa” -televisiosarja on sponsoroitu ohjelma. Ohjelman sponsorijana toimii Gossard, joka on tehnyt ohjelman sponsoroinnista sopimuksen Ruutunelosen kanssa. Sponsorointi on yleinen ja vakiintunut – ja myös televisio- ja radiotoiminnasta annetussa laissa tunnustettu – tapa rahoittaa televisio-ohjelmia. Käytännössä sponsorointi tarkoittaa sitä, että sponsoroinnista saaduilla tuloilla katetaan niitä ohjelmakustannuksia, joita ”Kumman kaa” -sarjan osalta on tuotantoyhtiölle (Production House Oy Finland) maksettu.

Moraalisten oikeuksien loukkaamisen arvioinnissa keskeinen kysymys on se, mitä tarkoitetaan televisio-ohjelmien sponsoroinnilla ja mikä sponsoroinnin ja (tuote/palvelu)mainonnan välinen ero sekä se, onko sponsoritunniste esitetty asiallisessa muodossa ja onko Ruutunelonen toiminut televisioalalle tyypillisellä ja tavanomaisella tavalla.

## Televisiotoiminnan erityislainsäädäntö

Vastineessa viitataan laajasti alaa koskevaan erityislainsäädäntöön.

Televisio- ja radiomainonnasta ja sponsoroinnista säädetään laissa televisio- ja radiotoiminnasta (744/1998). Lailla on implementoitu ns. televisiodirektiivi (89/552/ETY) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen (muutosdirektiivi 97/36/EY).

Televisio- ja radiomainonnalla tarkoitetaan lain 2 §:n 8 kohdan mukaan ”televisio- ja radiotoiminnassa lähetettävää mitä tahansa kauppaan, liike-

elämään tai ammatinharjoitukseen liittyvää ilmoitusta, jonka julkinen tai yksityinen yritys lähettää maksua vastaan tai muuta vastiketta vastaan edistääkseen menekkiä tai palvelujen toimittamista, mukaan lukien kiinteä omaisuus tai oikeudet ja sitoumukset, tai edistääkseen omaa toimintaansa.”

Sponsoroinnilla tarkoitetaan puolestaan lain 2 §:n 9 kohdan mukaan ”kaikenlaista osallistumista televisio- ja radiotoiminnassa lähetettävien ohjelmien rahoitukseen, jos rahoitus tulee sellaiselta julkiselta tai yksityiseltä yritykseltä, joka ei harjoita televisio- tai radiotoimintaa tai audiovisuaalisten teosten tuotantoa, ja tarkoituksena on mainostaa yrityksen nimeä, tavaramerkkiä, mielikuvaa, toimintaa tai tuotteita.”

Lain 4 luvussa säädetään mainonnasta, teleostoslähetyksistä ja sponsoroinnista. Käsillä olevan tapauksen kannalta merkityksellinen on 26 § (sponsoroiduille ohjelmille asetettavat vaatimukset). Kyseinen lainkohta kuuluu seuraavasti:

”Sponsori ei saa vaikuttaa sponsoroidun televisio- tai radio-ohjelman sisältöön ja sijoitteluun siten, että se vaikuttaisi lähetystoiminnan harjoittajan vastuuseen ja toimitukselliseen riippumattomuuteen ohjelmien suhteen. (--) Sponsoroidujen televisio- ja radio-ohjelmien alussa tai lopussa on esitettävä selvästi sponsorin nimi tai tunnus. (--) Sponsoroiduissa televisio- tai radio-ohjelmissa ei saa rohkaista ostamaan tai vuokraamaan sponsorin tai kolmannen osapuolen tuotteita tai palveluja varsinkaan viittaamalla erityisesti ja mainoslouhteisesti kyseisiin tuotteisiin ja palveluihin.”

Vastineen mukaan keskeistä on, miten 26 §:n 2 momentin vaatimusta nimen tai tunnuksen esittämisestä ohjelman alussa tai lopussa on tulkittava. Sponsoroidut televisio- ja radio-ohjelmat on lain mukaan voitava selvästi tunnistaa sellaisiksi niin, että ohjelmien alussa tai lopussa esitetään sponsorin nimi tai logo. Sponsorin nimi tai logo voidaan lisäksi esittää myös ohjelmaan liittyvien mainosjaksojen tai teleostoslähetysjaksojen yhteydessä. Sponsorin tunnus voi hallituksen esityksen mukaan viitata joko yhtiön nimeen tai yhtiön tunnettuun tavaramerkkiin. Tällaisen viittauksen yksinomaisena tarkoituksena on sponsorin tunnistaminen tai kyseisen ohjelman ja sitä sponsorineen yrityksen välisen yhteyden osoittaminen.

Lisäksi vastineessa on selostettu laajalti Kansainvälisen kauppakamarin (ICC) sponsorointia koskevia kansainvälisiä perussääntöjä. Niiden mukaan sponsoroidut ohjelmat tulee artiklan mukaan osoittaa sponsoroiduiksi näyttämällä sponsorin nimi ja/tai logo ohjelman alussa, sen aikana ja/tai sen lopussa.

## **Yhteenveto sponsorointisäännöksistä**

Vastineessa todetaan yhteenvetona, että sponsorointi on tapa rahoittaa televisio-ohjelmien tuotantoa mainosrahoitteisilla televisiokanavilla ja että televisio- ja radiotoiminnan sponsoroinnin on täytettävä televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain ja televisiodirektiivin vaatimukset. Näin toteutettu sponsorointi on alan lainsäädännön mukaista ja toteuttamistavaltaan hyväksyttävää.

Sponsorin tunnus voidaan sijoittaa ohjelman tai ennakkomainoksen alkuun ja/tai loppuun tai samanaikaisesti ohjelman tai ennakkomainoksen yhteyteen edellyttäen, että tunnus on selkeästi erotettavissa ohjelmallisesta sisällöstä.

## **Gossard-sponsorointi; respektioikeuden loukkaus**

Vastineessa todetaan, että Ruutunelonen on esitellyt neloskanavalla lähetettävää ”Kumman kaa” -ohjelmaa ennakkoesittelyllä, jonka yhteydessä on ollut ohjelmaa sponsoroineen yhtiön eli Gossardin tunnus sekä sponsorointiyhteyden selkeästi esiin tuoma ilmaisu ”yhteistyössä”. Ennakkoesittely on ote (”pätkä”) ohjelmasta. Ennakkoesittelyssä on mukana myös tieto ohjelman esitysajasta. Ennakkoesittely on tavanomainen tapa kertoa katsojille tulevan ohjelman esitysaika ja kiinnittää katsojan huomio tulevaan ohjelmaan.

Koska kyseessä on ollut sponsoroitu ohjelma, myös ohjelman ennakkoesittelyssä on tuotu esiin ohjelman luonne sponsoroituna ohjelmana liittämällä esittelyn yhteyteen sponsorin tunnus. Kyseinen tunnus on näkynyt katsojille kuvaruudussa samanaikaisesti kuin itse ohjelmaote. Tunnus on vastannut televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain vaatimuksia tunnuksen muodosta ja on ollut selkeästi erotettavissa ohjelmallisesta sisällöstä. Ennakkoesittelyssä ei ole millään muulla tavalla viitattu Gossard -tuotteisiin.

Vastineen mukaan televisio-ohjelmien sponsorointia voidaan sinänsä teknisesti toteuttaa eri tavoin. Sen lisäksi, että sponsorin tunnus sijoitetaan samanaikaisesti ohjelman ennakkoesittelyyn, tunnus voi olla ohjelman ja/tai ennakkomainoksen alussa ja/tai lopussa. Tässä toteutusmallissa katsojalle näkyy ensiksi sponsorin tunnus, jonka jälkeen seuraa välittömästi ohjelma tai sen ennakkomainos. Usein tunnus näkyy myös ohjelman tai ennakkoesittelyn jälkeen. Asiallisesti kysymyksessä on kuitenkin aina sama lain edellyttämä ohjelman sponsoroidun luonteen viestittäminen katsojalle.

Toisin kuin rikosilmoituksessa on esitetty, kyse ei ole ollut Gossard-tuotteiden mainoksista, vaan tavanomaisesta sponsoroidun ohjelman ennakkoesittelystä.

Vastineessa todetaan yhteenvetona, että ”Kumman kaa” -ohjelma on ollut tavanomainen sponsoroitu ohjelma, jonka sponsoroitu luonne on tuotu esiin myös ohjelman ennakkoesittelyssä. Sponsorin tunnus on ollut lain edellyttämässä muodossa. Merkitystä ei ole sillä, että sponsorin tunnus on sijoitettuna suoraan ennakkoesittelyn yhteyteen.

Vastineen mukaan tekijänoikeuslain esitöissä esimerkkeinä tekijän moraalisten oikeuksien loukkauksista saatettaessa teosta yleisön saataviin mainitaan taideteoksen asettaminen tekijän arvoa tai omaleimaisuutta loukkaavaan ympäristöön sekä vakavaluonteisen sävellyksen soittaminen sellaisessa tilaisuudessa tai säästyksenä sellaisen laulun sanoin, että sen voitaisiin katsoa olevan tekijää loukkaavaa.

Mahdollista loukkausta arvioitaessa on lähtökohtana pidettävä objektiivista mittapuuta ottaen kuitenkin jossain määrin huomioon tekijän subjektiivinen käsitys asiasta. Vähäpätöisten muutosten yhteydessä ei yleensä voida loukkausten katsoa tapahtuneen. Säännöksen tarkoituksena on suojata teosta etenkin törkeän laatuisealta muuttamiselta, vandalisoimiselta, työstämiseltä tai muulta toiminnalta.

Tekijänoikeusneuvoston lausuntokäytännössä ja tuomioistuinten ratkaisukäytännössä on respektioikeuden arvioinnissa kiinnitetty huomiota mm. asiayhteyteen, asianmukaisuuteen ja alan tapaan. Vastineessa viitataan moraalisia oikeuksia koskeviin tekijänoikeusneuvoston lausuntoihin 1994:21 ja 2003:21.

Vastineenantaja katsoo, ettei Ruutunelonen Oy ole loukannut A:n ja B:n tekijänoikeuslain 3 §:ssä suojattua respektioikeutta. Ohjelmien sponsorointi on televisioalalle erittäin tyypillistä ja toisaalta laki edellyttää, että ohjelman luonne sponsoroituna ohjelmana tuodaan selkeästi esiin. Vastineenantaja katsoo, ettei Ruutunelonen Oy:n menettely asiassa objektiivisesti arvioituna toteuttamistavaltaan ja -muodoltaan loukkaa A:n ja B:n tekijänkunniaa. Relevanssia ei tässä arvioinnissa ole sillä, millä tavoin ja millä tekniikalla tunnus näkyy ohjelman ennakkoesittelyssä.

Vastineessa todetaan lisäksi, että A ja B ovat tehneet tuotantoyhtiön (Production House Oy Finland) kanssa tuotantosopimuksen. Lisäksi heillä on suoraan Ruutunelonen Oy:n kanssa käsikirjoituksen tilausta koskeva sopimus. A ja B ovat tienneet, että Ruutunelonen Oy on kaupallinen toimija, joka rahoittaa ohjelmatoimintaansa mm. sponsoroinnin avulla. A ja B ovat olleet koko ajan tietoisia siitä, että Gossard sponsoroi ohjelmaa.

## TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

### **Tekijänoikeudesta**

Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Tekijänoikeuslain 1 § sisältää esimerkkiluettelon tekijänoikeussuojaa saavista teostyypeistä. Suojaa saavat esimerkiksi elokuvateokset. Tekijänoikeus syntyy suoraan lain nojalla teoksen luoneelle fyysiselle henkilölle.

Tekijänoikeussuojaa saadakseen kirjallisen tai taiteellisen tuotteen on yllettävä teostasoon eli ylitettävä niin sanottu teoskynnys, eli sen on oltava tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Tekijänoikeussuojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Teoskynnyksen ylittyminen harkitaan tapauskohtaisesti.

Tekijänoikeuslain 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, laissa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna. Tekijänoikeuslain 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Tekijänoikeuslain 3 §:n 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin (isyysoikeus). Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla sekä teoksen saattaminen yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä (respektioikeus, tekijänoikeuslain 3 § 2 momentti).

Tekijä voi luovuttaa oikeutensa toiselle, myös oikeushenkilölle. Oikeushenkilö on esimerkiksi osakeyhtiö. Tekijänoikeuden siirtymisestä säädetään tekijänoikeuslain 3 luvussa (27 § - 42 §). Tekijänoikeuden luovutusta koskevat yleiset säännökset ovat lain 27 § - 29 §:ssä.



Tekijänoikeuslain 27 §:n mukaan tekijänoikeus voidaan, tekijänoikeuslain 3 §:n säännöksistä johtuvin rajoituksin, luovuttaa kokonaan tai osittain. Tekijänoikeuslain 2 §:ssä tarkoitetut taloudelliset oikeutensa tekijä voi luovuttaa osittain tai kokonaan. Tekijänoikeuslain 3 §:ssä tarkoitetuista moraalisisista oikeuksistaan tekijä voi luopua vain, jos kysymyksessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen.

Tekijänoikeuden luovutusta koskeva sopimus voi olla paitsi kirjallinen, myös suullinen tai ns. hiljainen eli konkludenttinen sopimus. Konkludenttisesta sopimuksesta on kyse silloin, kun osapuolten välisen vakiintuneen käytännön, olosuhteiden tms. perusteella voidaan katsoa tekijänoikeuden siirtymisestä tietyssä laajuudessa sovitun. Tekijä voi antaa myös luvan teoksensa käyttämiseen tietyllä tavalla tai tiettyyn tarkoitukseen ilman, että kyse olisi varsinaisesta tekijänoikeuden luovutuksesta.

Tekijänoikeuslain 28 §:n 1 momentin mukaan ellei toisin ole sovittu, ei se, jolle tekijänoikeus on luovutettu, saa muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta toiselle. Tekijänoikeuslain 28 §:n 2 momentin mukaan milloin oikeus kuuluu liikkeelle, sen saa luovuttaa yhdessä liikkeen tai sen osan kanssa. Säännöksen mukaan luovuttaja on kuitenkin edelleen vastuussa sopimuksen täyttämisestä.

Tekijänoikeuslain 29 §:n mukaan tekijänoikeuden luovutuksesta tehdyn kohtuuttoman ehdon sovittelusta on voimassa, mitä varallisuus oikeudellisesta oikeustoimista annetussa laissa (228/1929) on säädetty.

Teos voidaan luoda useiden henkilöiden yhteistyönä. Tällainen useiden tekijöiden luovista panoksista muodostuva teos voi olla joko yhteisteos tai yhteenliitetty teos. Yhteisteoksesta säädetään tekijänoikeuslain 6 §:ssä. Sen mukaan kahden tai useamman tekijän yhdessä luomaan teokseen, jossa tekijöiden osuudet eivät muodosta itsenäisiä teoksia, on tekijöillä tekijänoikeus yhteisesti. Kullakin heistä on kuitenkin valta vaatimusten esittämiseen oikeuden loukkauksen johdosta.

Yhteenliitetty teos on kyseessä silloin, kun tekijöiden panokset kokonaisuudesta ovat toisistaan erotettavissa. Tällöin kukin tekijöistä määrää muista riippumatta vain omasta osuudestaan. Esimerkkinä yhteenliitetystä teoksesta voidaan mainita kirja, jossa on sekä tekstiä että kuvitusta. Yhteenliitettyihin teoksiin ei sovelleta tekijänoikeuslain 6 §:n yhteisteoksia koskevaa säännöstä.

Tekijänoikeuslain 43 §:n mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes tekijän kuolinvuodesta on kulunut 70 vuotta.

## Tekijänoikeudesta elokuvateokseen

Elokuvan on tekijänoikeuslain nojalla suojaa saadakseen oltava tekijänsä luovan ilmaisun omaperäinen tulos. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että tekijänoikeuden suojaaman elokuvateoksen käsite kattaa nykyään suurimman osan elokuvallisin menetelmin valmistetuista tallenteista, joiden ilmiäisy on edes jossain määrin omaperäinen. "Mitään ehdottoman selviä kriteereitä on mahdotonta asettaa ja kunkin teoksen sisältämä luova panos on tutkittava tapauskohtaisesti. Aiheen omintakeinen käsittely ja sisällön nivoutuminen yhtenäisen juonen ympärille riittää yleensä tekemään elokuvasta tekijänoikeudellisesti suojatun teoksen." (Marjut Salokannel, Häviävät elokuvan tekijät, Helsinki 1990, s. 21) Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että elokuvateoksesta ei voida puhua silloin, kun elokuva syntyy automaattisesti kameran kuvatessa esimerkiksi kaikki pankkialissa käyvät asiakkaat. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 64)

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt elokuvateosten suojaa muun muassa lausunnoissaan 1995:9 ja 1998:6.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1995:9 oli kyse videotallenteesta, joka koostui erääseen kongressiin osallistuneiden henkilöiden puheiden taltioinneista ja luennoitsijoiden luentojen välisistä osuuksista, joissa oli otoksia esimerkiksi maisemista, vanhoista arkistofilmeistä ja valokuvista. Videoon sisältyi myös runsaasti musiikkia. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kyseinen videotallenne oli elokuvateos.

Myös tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1998:6 oli kyse videotallenteiden tekijänoikeussuojasta. Tallenteet sisälsivät esimerkiksi jäänmurtajien historiaa käsittelevän dokumenttiohjelman, konserttitaltiointeja ja kanteleensoiton oppitunnin. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kaikkia lausuntopyynnössä tarkoitettuja videotallenteita voitiin kokonaisuutena arvioiden pitää elokuvateoksina.

Elokuvateoksen luomiseen osallistuu yleensä useita henkilöitä. Joillekin näistä voi syntyä tekijänoikeus omaan panokseensa elokuvassa, joillekin taas voi syntyä tekijänoikeus elokuvaan kokonaisuutena. Tekijänoikeuslaissa ei ole erityisiä säännöksiä siitä, ketä on pidettävä elokuvateoksen tekijänä. Elokuvateoksen tekijät määräytyvät edellä selostettujen lain yleisten säännösten mukaisesti. Tekijänoikeus elokuvateokseen syntyy siten sen valmistukseen luovalla ja omaperäisellä panoksella osallistuneelle. Ainakin elokuvan pääohjaajaa on pidettävä yhtenä elokuvan tekijänä. Tekijänoikeus elokuvaan voi syntyä myös esimerkiksi elokuvamusiiikin säveltäjälle ja elokuvan käsikirjoittajalle. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 81 - 83, tekijänoikeusneuvoston lausunnot 1989:15 ja 1998:6)

Elokuvan tuottajalla on elokuvaan tekijänoikeuslain 46 a §:n mukainen lähioikeus. Elokuvan tms. tallenteen tuottaja on tekijänoikeuslain esitöiden mukaan se luonnollinen tai oikeushenkilö, joka taloudellisesti vastaa

kuvataallenteen tuotannosta. Elokuvan tuottaja on elokuvan tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisen (varsinaisen) tekijänoikeuden haltija silloin, kun nämä tekijänoikeudet ovat siirtyneet tuottajalle sopimuksilla.

Tekijänoikeuslain 46 a §:n 1 momentin mukaan filmiä tai muuta laitetta, jolle on tallennettu liikkuvaa kuvaa, ei tuottajan suostumuksesta saa kopioida tai levittää yleisön keskuuteen ennen kuin 50 vuotta on kulunut tallentamisvuodesta. Jos tallenne julkaistaan tai julkistetaan mainitun ajan kuluessa, on suoja voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona tallenne ensimmäisen kerran julkaistiin tai julkistettiin.

Tekijänoikeuslain 43 §:n mukaan tekijänoikeus elokuvateokseen on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut viimeksi kuolleen pääohjaajan, käsikirjoittajan, vuoropuhelun kirjoittajan tai nimenomaisesti kyseistä elokuvateosta varten luodun musiikin säveltäjän kuolinvuodesta.

### **Esittävän taiteilijan oikeuksista**

Säännökset esittävän taiteilijan oikeuksista sisältyvät tekijänoikeuslain 5 lukuun, jossa säädetään eräistä tekijänoikeutta lähellä olevista oikeuksista.

Tekijänoikeuslain 45 §:n 1 momentin mukaan kirjallisen tai taiteellisen teoksen esitystä ei esittävän taiteilijan suostumuksesta saa tallentaa laitteelle, jonka avulla esitys voidaan toisintaa, eikä saattaa yleisön saataviin radion tai television välityksellä taikka suoraan siirtämällä. Säännöksen 2 momentin mukaan 1 momentin mukaiselle laitteelle tallennettua esitystä ei taiteilijan suostumuksesta saa kopioida eikä levittää yleisön keskuuteen ennen kuin 50 vuotta on kulunut esitysvuodesta. Jos esityksen tallenne julkaistaan tai julkistetaan mainitun ajan kuluessa, suoja on voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona tallennettu esitys ensimmäisen kerran julkaistiin tai julkistettiin.

Esittävän taiteilijan oikeuksia on käsitelty tekijänoikeuskomitean III osamietinnössä (komiteanmietintö 1987:7). Suojan kohteena on esittävän taiteilijan kirjallisen tai taiteellisen teoksen esitys. Toisin kuin tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitetuille teoksille esittävän taiteilijan suoritukselle ei ole suojan saamiseksi asetettu mitään omaperäisyys- tms. vaatimusta.

Esittävän taiteilijan esitys nauttii suojaa vain, jos esityksen kohteena on teos. Pelkkää taiteellista suoritusta ei siten suojata, vaan suojan saamisen edellytyksenä on, että esitettävänä on tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu kirjallinen tai taiteellinen teos. Jos esitetty tuote jää teostason alapuolelle, esitys jää tekijänoikeuslain 45 §:ssä tarkoitetun suojan ulkopuolelle.

Tekijänoikeusneuvosto on ottanut kantaa esittävien taiteilijoiden oikeuksiin esimerkiksi lausunnoissaan 1987:18 ja 1989:1. Lausunnossa 1987:18

tekijänoikeusneuvosto katsoi, että äänikirjan lukija oli tekijänoikeuslain 45 §:ssä tarkoitettu esittävä taiteilija. Lausunnossa 1989:1 oli puolestaan kyse tapauksesta, jossa henkilö oli esiintynyt markkinointivideoilla muun muassa henkilöstön koulutuspalveluita ja kosmetiikan myyntiä esittelevissä puhelinmarkkinointitilanteissa. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, ettei kyseisen henkilön esitys saanut tekijänoikeuslain 45 §:n mukaista suojaa, koska esitetyt puhelinkeskustelut eivät olleet itsenäisiä ja omaperäisiä tekijänoikeuslain 1 §:n nojalla suojattuja teoksia, vaan tavanomaisia, tavallisessa arkikielessä esitettyjä lauseita ja vuoropuhelun osia, joihin ei sisältynyt luovia ja omaperäisiä elementtejä.

Tekijänoikeuslain 45 §:n 4 momentin mukaan 45 §:ssä tarkoitettuun esityksen tallentamiseen, kopiointiin, saattamiseen yleisön saataviin ja levittämiseen on vastaavasti sovellettava, mitä muun muassa lain 3, 27, 28 ja 29 §:ssä säädetään. Esittäviin taiteilijoihin sovelletaan siis tekijänoikeuslain 3 §:n moraalisia oikeuksia koskevia säännöksiä.

## **Respektioikeudesta**

Tekijänoikeuslain 3 §:n 2 momentissa on säädetty ns. respektioikeudesta. Kyseisen lainkohdan mukaan teosta ei saa muuttaa tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa taikka omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla eikä myöskään saattaa yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä. Tekijänoikeudellisen pääsäännön mukaan tekijä voi luopua moraalisisista oikeuksistaan vain rajoitetusti, mutta ei yleensä siirtää niitä.

Tekijänoikeuslain esitöiden (komiteamietintö 1953:5) mukaan lain 3 §:n 2 momentissa tarkoitettua muutoksen loukkaavuutta on arvosteltava objektiivista mittapuuta käyttäen, ottaen kuitenkin jossakin määrin huomioon myös tekijän subjektiivinen käsitys asiassa. Esitöiden mukaan vähäpätöisten muutosten ei yleensä voida katsoa loukkaavan tekijän moraalista oikeutta. Säännöksessä tarkoitetaan lähinnä törkeän laatuista muuttamista, vandalisointia, typistämistä ja muuta vastaavankaltaista menettelyä. Teoksen saattamisesta yleisön saataviin tekijää loukkaavasti on mainittu esimerkkinä taideteoksen asettaminen sellaiseen ympäristöön taikka vaka-  
valuontoisen sävellyksen soittaminen sellaisessa tilaisuudessa tai säestyksenä sellaisen laulun sanoihin, että asettamisen tai soittamisen voitaisiin katsoa loukkaavan tekijän arvoa tai omalaatuisuutta. (Komiteamietintö 1953:5, s. 49)

Tekijänoikeuslain 3 §:ää vastaava säännös sisältyy myös Bernin yleissopimukseen. Sopimuksen 6 bis artiklan 1 kohdan mukaan tekijällä on, riippumatta taloudellisista oikeuksistaan ja myös luovutettuaan ne toiselle, oikeus vaatia teoksen tekijyyden tunnustamista sekä oikeus vastustaa teoksensa vääristämistä, typistämistä ja muuta muuttamista sekä

muita teokseen kohdistuvia loukkaavia toimenpiteitä, jotka vahingoittavat hänen kunniaansa tai mainettaan.

Bernin sopimuksen kommentaariteoksen mukaan esimerkiksi romaanin kirjoittaja voi respektioikeutensa nojalla vaatia, ettei romaania näytelmäksi tai elokuvaksi sovitettaessa juonta tai romaanin henkilöiden piirteitä muuteta siten, että teoksen luonne tai tekijän pääasiallinen ajatus muuttuu. Kommentaariteoksesta ilmenee myös, että respektioikeutta voidaan loukata esimerkiksi teoksen modernisoinnissa tai silloin, jos teokselle annetaan pornografinen luonne. (Guide to the Berne Convention, Geneva 1978, s. 42).

Oikeuskirjallisuudessa Haarmann on tekijänkunniaa loukkaavana teoksen muuttamisena maininnut esimerkiksi typistetyin version tai ala-arvoisen käännöksen julkaisemisen kirjallisesta teoksesta, maalauksen kuvaamisen taidekirjaan väreiltään mahdottomana ja iskelmän tekemisen uskonnollisesta sävellysteoksesta. Tekijänkunniaa loukkaavana yleisön saataviin saattamisena hän on puolestaan maininnut tietyn ideologian mukaisen teoksen esittämisen vastakkaista ideologiaa edustavassa tilaisuudessa ja vakavahenkisen sävellysteoksen esittämisen sanoin, jotka ovat ristiriidassa sävellyksen hengen kanssa ja tekevät sävellyksen naurettavaksi. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, Helsinki 1999, s. 107-109)

Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä respektioikeutta ovat koskeneet esimerkiksi ratkaisut 1967 II 74, 1974 II 49 ja 1975 II 37.

Ratkaisussa 1967 II 74 elokuvaan sisällytettyjen kohtausten katsottiin muodostavan sellaisen henkisen luomuksen, johon kohtausten ohjaajalla oli tekijänoikeus. Tuota luomusta ei katsottu kohtausten yhdistämisellä toisen henkilön ohjaamien kohtausten ja puhetekstin kanssa elokuvaksi muutetun tekijänoikeuslain 3 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla.

Ratkaisussa 1974 II 49 näytelmän suomennoksen muutosten katsottiin loukkaavan kääntäjän kirjallista ja taiteellista arvoa ja omalaatuisuutta. Korkeimman oikeuden mukaan kääntäjän suomennosta oli hänen suostumuksetaan olennaisesti muutettu korvaamalla sen kolme ensimmäistä kohtausta toisen henkilön käännöksellä, joka tyyliään poikkesi alkuperäisestä käännöksestä, ja tekemällä käännökseen muutoinkin sellaisia muutoksia, joilla oli rikottu kääntäjän noudattamaa tyyliä varsinkin eri roolihenkilöiden kielenkäytön suhteen.

Korkeimman oikeuden ratkaisu 1975 II 37 koski esittävän taiteilijan moraalisia oikeuksia. Tapauksessa elokuvaan oli näyttelijän suostumuksetta sijainnäyttelijää käyttäen lisätty näyttelijän osasuoritukseen liittyvästä sukupuolilyhteyttä esittävä kohtaus. Lisäyksen katsottiin muuttaneen näyttelijän suoritusta hänen taiteellista arvoaan ja omalaatuisuuttaan loukkaavalla tavalla.

Tässä yhteydessä voidaan mainita myös korkeimman oikeuden ratkaisu 1984 II 26, joka koski mainoselokuvan tekemistä siirtämällä siihen olennainen osa erään solistiryhmän levyttämästä musiikkikappaleesta hankkimatta tähän menettelyyn esittävien taiteilijoiden suostumusta. Korkein oikeus tuomitsi tapauksessa esittäville taiteilijoille maksettavaksi hyvitystä ja korvausta menettelyn johdosta.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt tekijänoikeuslain 3 §:n 2 momentin mukaista oikeutta muun muassa lausunnoissaan 1989:14, 1990:12, 1994:10, 1994:21, 1995:1 ja 1998:15. Viimeksi mainitussa lausunnossa oli kyse esittävän taiteilijan tekijänoikeuksista.

Asiassa oli kyse siitä, että laulajan A 1970-luvulla julkaistusta sävellysteoksen solistisesta esityksestä oli otettu osia laulajan B kokoomalevyille sisältyvään sävellysteoksen esitykseen. Lisäksi tapauksessa oli valmistettu musiikkivideo, jonka kuvamateriaalissa oli yhdistelty kyseisten laulajien alunperin toisistaan erillisten esitysten kuvatallenteita. Asiassa on erityisenä piirteenä se, että laulaja A ei ollut enää elossa mainittuja kokoomalevyä ja musiikkivideota tehtäessä.

Tekijänoikeusneuvosto totesi lausunnossaan, että laulajien A ja B "yhteisäänitteessä" ei ollut muutettu laulajan A taiteilijasuoritusta esimerkiksi siten, että osia hänen laulusuorituksestaan olisi korvattu toisen henkilön laululla ja laulusuoritus kokonaisuudessaan olisi kuitenkin saatettu yleisön saataviin laulajan B esityksenä. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että laulajan A solistisuorituksen kopioiminen ja julkaiseminen yhteisesityksen osana rinnastui kuitenkin esityksen muuttamiseen ja saattamiseen yleisön saataviin muutetussa muodossa ja yhteydessä.

Tekijänoikeusneuvosto katsoi lausunnossaan, ettei lausuntopyynnössä tarkoitettun kappaleen uusi versio tyyliltään olennaisesti poikennut siitä ilmiasusta, jossa laulajan A esitys on ensimmäisen kerran julkaistu. Uudessa versiossa laulajien A ja B lauluosuudet vuorottelivat luontevasti kahden laulajan yhteisesitykselle tyypillisellä tavalla. Joidenkin laulaja A lauluosuuksien poisjättäminen ei tekijänoikeusneuvoston näkemyksen mukaan ollut vaikuttanut mukaan otettujen lauluosuuksien ilmaisuvoimaa vähentävästi. Yhteisesityksen laulajia yhdisti myös lähisukulaisuus ja suosio suomalaisen kevyen musiikin esittävinä taiteilijoina 1960-1970 -lukujen vaihteessa. Artisteja yhdistävien seikkojen vuoksi "yhteisesitys" laulaja B:n taiteilijajuhlan yhteydessä ei ollut niin yllättävä, kuin se olisi voinut olla ilman näitä yhdistäviä tekijöitä. Asiassa ei myöskään ollut esitetty seikkoja, joiden nojalla yhteisesityksen olisi voitu katsoa erityisesti laulajan A kannalta vahingoittavan hänen omalaatuisuuttaan tai arvoaan esittävänä taiteilijana. Edellä mainittujen seikkojen nojalla tekijänoikeusneuvosto katsoi, ettei lausuntopyynnössä tarkoitettun kappaleen uusi versio loukannut laulajan A respektioikeutta, vaikkakin yhteisesityksen tekeminen solistisuorituksesta sinänsä selvästi muutti esityksen luonnetta.

Esityksestä tehdyn videotallenteen osalta tekijänoikeusneuvosto totesi, että niin sanotusta play back -esiintymisestä tehdyn kuvatallenteen hyödyntäminen voi johtaa esittävän taiteilijan moraalisten oikeuksien loukkaamiseen. Esittävän taiteilijan moraalisia oikeuksia voi loukata esimerkiksi sellaisten videotallenteiden levittäminen, joissa play back -esityksen kuvamateriaalin käsittelyn myötä teoksen esitys on tehty naurettavaksi.

Tekijänoikeusneuvosto arvioi sille toimitettua aineistoa ja totesi, että lausuntopyynnössä tarkoitettua videotallenteen toteuttamistavassa ei yleiseltä kannalta arvioiden ollut havaittavissa laulajan A taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta esittävänä taiteilijana loukkaavia seikkoja. Asiassa ei myöskään ollut esitetty seikkoja, joiden nojalla videolla olevan esityksen olisi voitu katsoa erityisesti laulajan A kannalta loukkaavan hänen esityksensä omalaatuisuutta tai hänen arvoaan esittävänä taiteilijana. Laulajan A tekijänoikeuslain 3 §:n 2 momentin mukaista respektioikeutta ei ollut siten loukattu.

### **Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin**

#### Lausuntopyynnössä tarkoitettu aineisto

Tekijänoikeusneuvosto on täysistunnossaan 07.04.2005 katsellut sille toimitetun tallenneaineiston. Lausuntopyynnössä tarkoitettu aineisto on seuraavanlaista:

Tekijänoikeusneuvostolle toimitettuun aineistoon sisältyy neljä erilaista Kumman kaa -sarjan ennakkomainosta. Kukin niistä on kestoaltaan noin kymmenen sekunnin mittainen.

Ennakkomainokset sisältävät kahden tai kolmen henkilön lyhyen keskustelun tai lyhyen, leikatun koosteen Kumman kaa -televisiosarjan jonkin jakson tapahtumista. Jälkimmäisessä tapauksessa koosteessa on samoin kuultavissa ja nähtävissä muutaman ihmisen repliikit. Kussakin ennakkomainoksessa on repliikkejä yhteensä noin viisi kappaletta.

Kunkin ennakkomainoksen jälkeen tulee still-kuva sarjan näyttelijöistä ja tiedot sarjan lähetysajasta.

Kustakin noin puolen tunnin mittaisesta Kumman kaa -televisiosarjan osasta on käytetty filmimateriaalia jakson ennakkomainokseen noin kymmenen sekunnin mittaisen koosteen tai otteen verran.

Kuvan vasemmassa yläkulmassa on nähtävillä kuvaan lisätty teksti "Yhteistyössä Gossard". Kyseinen teksti on nähtävissä kuvassa noin kolmen sekunnin ajan.

### Teosten käyttäminen mainonnassa

Tekijänoikeusneuvosto toteaa aluksi, että mainontaa ja sponsorointia säädellään muun muassa mainonnan kansainvälisissä perussäännöissä ja televisio- ja radiotoiminnan erityislainsäädännössä. Näillä säännöksillä saattaa olla merkitystä myös henkilön persoonan eli esimerkiksi lausuntopyynnön tapauksessa kyseisen televisio-ohjelman näyttelijöiden persoonan käyttämisestä tuotemerkin esilletuomisen yhteydessä. Tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan ei kuitenkaan kuulu näiden näkökohtien arvioiminen.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että jonkin tekijänoikeudella suojatun aineiston käyttämisestä mainostarkoituksiin on sovittava aineiston tekijöiden tai oikeudenhaltijoiden kanssa.

Televisiomainonta toteutetaan yleensä siten, että mainokset erotetaan selkeästi ohjelmallisesta aineistosta katkaisemalla ohjelma mainoksia varten. Esimerkiksi televisiossa esitettävät elokuvat keskeytetään yleisesti mainoskatkoilla mainosten esittämistä varten. Tällaista menettelyä ei ole pidetty elokuvan tekijänoikeuden haltijoiden moraalisia oikeuksia loukkaavana.

Televisio-ohjelmien katkelmien käyttämistä ohjelman ennakkomainostamiseen on lähtökohtaisesti pidettävä moraalisten oikeuksien kannalta hyväksyttävänä käyttötarkoituksena. Nyt käsillä olevassa tapauksessa ennakkomainoksia on samalla osaltaan käytetty myös ohjelmaa sponsoroineen yhtiön tuotemerkin (Gossard) esille tuomiseen. Koska tuotemerkki on liitetty ohjelman ennakkomainokseen, taiteellinen puoli eli televisiosarjan otteet ja kaupallinen puoli eli yhtiön tunnus ovat näkyvillä yhtä aikaa.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että se toimivaltansa puitteissa arvioi, onko yrityksen tunnuksen lisääminen taiteellisen elokuvateoksen osaan lausuntopyynnössä tarkoitettulla tavalla loukannut käsikirjoituksen tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden respektioikeutta.

### Respektioikeudesta

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tekijänoikeuslain 1 §:n mukainen tekijänoikeus elokuvateokseen syntyy aina alunperin teoksen luoneelle fyysiselle henkilölle tai henkilöille. Elokuvateoksen osalta tekijöinä voidaan pitää ainakin elokuvan pääohjaajaa ja elokuvan käsikirjoittajaa tai käsikirjoittajia. Lausuntopyynnöstä ilmenevien tietojen mukaan Kumman kaa -televisiosarjan ovat käsikirjoittaneet A ja B.

Esittävän taiteilijan, kuten näyttelijän, on tekijänoikeuslain 45 §:n mukaista suojaa saadakseen esitettävä tekijänoikeudella suojattu teos tai



teoksia. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, tutustuttuaan sille toimitettuun aineistoon, että vaikka lausuntopyynnön tapauksessa televisiosarjan ennakkomainontaan käytetyt otteet ja siten kuultavissa olevat dialogit ovat pituudeltaan lyhyehköjä, tekijänoikeusneuvosto katsoo, että A ja B esittävät Kumman kaa -televisiosarjan ennakkomainoksissa tekijänoikeuslain 1 §:n nojalla suojattuja, teoskynnyksen ylittäviä teoksia. A:n ja B:n näyttelijäsuoritukset ovat siten suojattuja tekijänoikeuslain 45 §:n nojalla. Lain 45 §:ssä esittävälle taiteilijalle annettuihin oikeuksiin sovelletaan vastaavasti kuin tekijän oikeuksiin muun muassa respektioikeutta koskevaa säännöstä sekä tekijänoikeuden luovutusta koskevia yleisiä säännöksiä.

Mahdollisen käsikirjoittajien ja esittävien taiteilijoiden tekijänoikeuslain 3 §:n 2 momentin mukaisen respektioikeuden loukkauksesta tekijänoikeusneuvosto toteaa seuraavaa.

Tekijänoikeuslain 3 §:n 2 momentissa kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla sekä teoksen saattaminen yleisön saataviin tekijää loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Asiassa tulee siten tekijänoikeuslain 3 §:n 2 momentin tulkinnan kannalta arvioitavaksi sekä teoksen muuntelu ja sen luonne sekä asiayhteys, jossa teos on saatettu yleisön saataviin.

Lausuntopyynnön tapauksessa ensisijainen käyttötarkoitus on edellä käsitellyin tavoin ollut Kumman kaa -televisio-ohjelman mainostaminen esittämällä ohjelman ennakkomainoksia Nelonen-televisiokanavalla. Se, että televisiokanava mainostaa tulevaa ohjelmistoaan esittämällä ohjelmien ennakkomainoksia, on normaali ja perusteltu käytäntö. Tässä suhteessa asiayhteyttä ei siten voida pitää loukkaavana.

Arvioitavaksi jää siten, onko lausuntopyynnössä tarkoitettujen televisiosarjan ennakkomainosten muuntelu lisäämällä niihin Gossardin tavaramerkki ja saattaminen yleisön saataviin muunnellussa muodossa ollut käsikirjoittajien ja näyttelijöiden tai näiden oikeudenhaltijoiden kannalta tekijänoikeuslain 3 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla loukkaavaa.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa kuvatallenteen muuntelun osalta, että tekstin "Yhteistyössä Gossard" lisääminen ruudussa näkyvään kuvaan ei vaikuta kuultavissa olevaan dialogiin ja sen ilmenemismuotoon. Myöskään A:n ja B:n taiteilijasuorituksia ei ole muutettu siten, että heidän alkuperäisiä näyttelijäsuorituksiaan olisi varsinaisesti muunneltu ja saatettu muunneltuna yleisön saataviin. Esitys lisättynä kuvan yläreunassa olevalla tekstillä ei poikkea siitä ilmiästä, joka esityksellä on alunperin ollut.

Ennakkomainoksissa käytetyt katkelmat ohjelmasta ovat siis olleet nähtävissä ja kuultavissa alkuperäisessä muodossaan koko ajan. Tuotemerkin lisääminen kuva-aineistoon on toteutettu melko hienovaraisesti. Lisäksi, kuten edellä on jo todettu, kynnyksen tekijänoikeuslain 3 §:n 2 momentin mukaisen respektioikeuden loukkaamiseen on katsottu yleensä olevan korkealla ja että loukkauksesta voi olla kyse lähinnä silloin, kun kyse on teoksen törkeän laatuista muuntelemisesta, typistamisestä, vääristämisestä yms.

## Päätelmät

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyynnössä tarkoitettussa tapauksessa kuvataallenteen toteuttamistavassa ei kokonaisuutensa arvioiden ole subjektiiviselta eikä objektiiviselta kannalta havaittavissa kyseisten käsikirjoittajien tai näyttelijöiden taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta esittävinä taiteilijoina loukkaavia seikkoja. Sanottu koskee sekä tallenteen muuntelua että asiayhteyttä. Täten tekstin "Yhteistyössä Gossard" lisääminen kuvamateriaaliin ei, tähän tapaukseen liittyvät olosuhteet huomioon ottaen, loukkaa käsikirjoittajien tai esittäjien tekijänkunniaa tai arvoa tekijöinä ja esittäjinä eikä siten loukkaa oikeudenhaltijoiden respektioikeutta.

Lopuksi tekijänoikeusneuvosto toteaa, että sen toimivaltaan ei kuulu tekijänoikeuksien luovutusta koskevien sopimusten tulkinta. Tekijänoikeusneuvosto huomauttaa, että asiaan osallisten kesken on tehty erilaisia tekijänoikeuden luovutusta koskevia sopimuksia, joiden sisältöön ja tulkintaan tekijänoikeusneuvosto ei voi lausunnossaan ottaa kantaa.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Hertta Hartikainen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Niklas Bruun (puheenjohtaja), Katariina Sorvari, Marit Hohtokari, Ahti Vääntinen, Päivi Liedes, Satu Kangas, Kirsi-Marja Okkonen, Risto Rytö, Markku Uotila, Kai Nordberg ja Martti Heikkilä.

Ratkaisu on syntynyt äänestyksen jälkeen. Lausuntoon liittyy viiden jäsenen eriävä mielipide. Eriävän mielipiteen mukaista kantaa ovat kannattaneet Päivi Liedes, Marit Hohtokari, Kai Nordberg, Ahti Vääntinen ja Martti Heikkilä.

## ERIÄVÄ MIELIPIDE TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTOON 2005:6

Tämä eriävä mielipide kohdistuu tekijänoikeusneuvoston lausunnon 2005:6 kohdan "Päätelmät" ensimmäiseen kappaleeseen ja asiayhteyden loukkaavuusarvion osalta puuttuviin perusteluihin.

Johtopäätöksen pitäisi kuulua seuraavasti:

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyynnössä tarkoitettussa tapauksessa kuvataallenteen toteuttamistavassa ei kokonaisuutena arvioiden ole havaittavissa kyseisten käsikirjoittajien tai näyttelijöiden taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta esittävinä taiteilijoina loukkaavia seikkoja tallenteen muuntelun osalta. Sensijaan mainostarkoituksessa tapahtunut asiayhteyden muuttaminen loukkaa kyseisten oikeudenhaltijoiden moraalisia oikeuksia, kun teos ja sen esitys välineellistyvät ilman oikeudenhaltijoiden lupaa alusasumerkin mainokseksi, mikä on omiaan leimaamaan teoksen tekijöitä ja esittäjiä haitallisesti.

### Perustelut

Lausunnon loppupäätelmää, jonka mukaan teosta tai sen esitystä ei ole saatettu yleisön saataville respektioikeutta loukkaavassa asiayhteydessä, ei ole mitenkään perusteltu. Kun teon loukkaavuutta on moraalisten oikeuksien osalta arvioitava objektiivista mittapuuta käyttäen, ottaen kuitenkin jossakin määrin huomioon tekijöiden ja esittäjien subjektiivinen käsitys asiasta, sisältää lausunto asiayhteyden osalta perustellun loukkaavuusarvion sijasta ainoastaan lopputuleman.

Moraalisiin oikeuksiin kuuluva respektioikeus suojaa teoksen tekijää ja esittäjää sellaista muuntelua tai yleisön saataville saattamista vastaan, joka loukkaa tekijän tai esittäjän taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta.

Teoksen tai esityksen mainoskäyttö edellyttää aina oikeudenhaltijoiden luvan. Mainoskäyttöluvan antava tekijä tai esittäjä luopuu enemmälti vetoamasta taloudellisiin ja rajoitetusti myös moraalisiin oikeuksiinsa, jos käyttö tapahtuu sovituin tavoin sovituissa yhteydessä. Jos lupaa ei ole hankittu tai jos käyttö ylittää sovitut rajat, tekijä tai esittäjä voi kohdistaa käyttäjään vaatimuksia sekä taloudellisten että mahdollisesti myös moraalisten oikeuksien perusteella.

Respektioikeuden loukkaus ei kyseisessä tapauksessa ilmene muuntelussa itsessään, eli tekstin "Yhteistyössä Gossard" lisäämisessä ohjelmamateriaalin päälle sinänsä, vaan siinä muuttuneessa asiayhteydessä, jonka tämä lisäys synnyttää. Sillä, miten hienovaraisesti lisäys on toteutettu, ei ole asiayhteyden loukkaavuusarvion kannalta merkitystä. Ilmiasultaan tai kestoaltaan selvästi vähäisempikin mainosviestin lisäys voi muuttaa teoksen tai esityksen

asiayhteyttä ratkaisevasti. Jo välähdyksen tai vihjauksen luonteinen mainosviestin lisäys teokseen tai sen esitykseen saattaa muuttaa merkityssisältöä ja kontekstia dramaattisesti ja olla sinänsä myös vaikuttavuudeltaan tehokkaampaa mainontaa kuin näkyvämmiin tehty lisäys.

Mainoskäyttö vähentää kyseisessä tapauksessa teoksen ja sen esityksen taiteellista arvoa. Kun kyseinen teos ja esitys on välineellistetty alusasumerkin mainontaan, niiden itsenäinen taiteellinen arvo ja merkitys vähenee ja muuttuu mainonnalle alisteiseksi. Välineellistäminen on ilmeistä, kun yhtäältä Gossard-alusasuilla ja toisaalta teoksella ja sen esityksellä ei ole asiallista tai muuta luontevaa liittymäkohtaa, jolla tapahtunutta yhdistämistä voitaisiin asiallisesti ottaen perustella.

Objektiivisesti ottaen asiayhteys, jossa teos ja esitys saatetaan yleisön saataville, on selvästi muuttunut, kun siihen on tullut lisänä alusasumerkin mainostaminen. Se, että katkelma on esitetty myös ohjelman ennakkomainostarkoituksessa, ei muuta sitä tosiseikkaa, että kyseessä on samalla myös Gossard-alusasumerkin mainos. Vaikka ohjelman ennakkomainostarkoitus katsottaisiin katkelman esittämisen ensisijaiseksi funktioksi, ei se heikennä millään tavoin mainosfunktiota, vaan pikemminkin päinvastoin. Kyse ei ole tavanomaisesta mainoksesta, jossa vain mainostettaisiin alusasuja, vaan markkinointiviesti on saatu yhdistetyksi valmiiksi myönteisiä mielikuvia kohderyhmässään synnyttävään ohjelmasisältöön. Sana "yhteistyössä" tehostaa tätä vaikutelmaa entisestään, koska siitä syntyy mielikuva, että kuvassa esiintyvät näyttelijät olisivat jollakin tavoin yhteistoiminnassa Gossard-nimisen yrityksen kanssa.

On selvää, etteivät tekijät eivätkä esittäjät ole tarkoittaneet teosta eikä sen esitystä alusasumerkin tai minkään muunkaan tuotteen mainokseksi vaan itsenäiseksi taiteelliseksi teokseksi ja sen esitykseksi. Mainoskäytön sisältämän välineellistämisen myötä teoksen ja sen esityksen itsenäisyys vähenee, minkä johdosta käyttö tässä tapauksessa loukkaa tekijöiden ja esittäjien moraalisia oikeuksia.

Tekijöiden ja esittäjien subjektiivinen näkemys ilmenee yksiselitteisesti lausuntohakemuksesta, jonka mukaan alusvaatemannekiineiksi joutuminen esineellistää heitä ja on vastoin heidän käsikirjoituksensa ja rooliensa kantavaa ideaa naisista toimijoina. Oikeudenhaltijoiden subjektiivinen näkemys on selkeä, asianmukaisesti perusteltu ja ehdottomasti relevantti, eikä sitä pidä sivuuttaa asiayhteyden loukkaavuuden arvioinnissa. Kun tekijät ja esittäjät lausuntopyynnössä subjektiivisena käsityksenään toteavat mainoskäytön respektioikeutta loukkaavaksi ja heitä tekijöinä ja esittäjinä leimaavaksi, lausunnon päätelmäosassa todetaan, että subjektiiviselta kannalta loukkaavia seikkoja ei ole "havaittavissa". Kun subjektiivinen näkemys on ilmaistu näin selvästi, ei neuvosto voi olla sitä havaitsematta. Jos oikeudenhaltijoiden subjektiivinen näkemys otetaan huomioon loukkaavuusarviossa, niin kuin tässä tapauksessa pitäisi ottaa, se on otettava huomioon sellaisenaan, muutenhan kyseessä ei enää olisi subjektiivinen näkemys. Varsinkin rajatapauksessa, jossa

objektiivinen arvio ei riitä selvästi ratkaisemaan kysymystä loukkaavuudesta, subjektiivinen puoli pitäisi ottaa huomioon. On toki myös objektiivisesti nähtävissä, että kyseisessä tapauksessa mainoskäyttö joka tapauksessa heikentää teoksen ja esityksen keskeistä viestiä, ellei suorastaan mitätöi sitä.